

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Інтеграція України до світової спільноти та реформування системи вищої освіти зумовлюють посилення уваги суспільства до підвищення загальноосвітньої, фахової, комунікативної компетенції майбутніх спеціалістів, забезпечення їхньої конкурентоспроможності. Комунікативна компетенція перебуває на найвищому щаблі в ієрархії типів компетенцій людини, тому основною метою мовного навчання є формування комунікативної компетенції як здатності користуватися мовою залежно від ситуації [1, 126].

Виконання завдань, що поставили перед вищою освітою, вимагає пошуку шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, розроблення нових методів та організаційних форм взаємодії викладача і студента. Проблеми, пов'язані з опануванням фахової мови, неодноразово були в полі зору українських мовознавців (З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич, Н. В. Бабиць, А. С. Токарська, М. В. Гуць, Р. С. Кацавець, Т. В. Симоненко, І. В. Хоменко, О. М. Семенов, Т. Б. Гриценко, О. А. Сербенська й ін.), культуру спілкування та комунікації досліджували Ф. С. Бацевич, А. П. Коваль, Л. І. Мацько, Л. В. Кравець, Я. Радевич-Винницький, Г. М. Сагач, Ф. І. Хміль та інші. На основі Програми, затвердженої Міністерством освіти і науки України (наказ № 1150 від 21 грудня 2009 року), підготовлено сучасні навчальні посібники з курсу [н-д, 4; 5].

Актуальність задекларованої теми вбачаємо у важливості фактору ефективності мовної освіти студентів непрофільних факультетів.

Головною *метою* є репрезентація шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, розроблення нових методів та організаційних форм взаємодії викладача і студента при викладанні курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».

Відповідно до вимог докорінної перебудови вищої школи, навчальну діяльність студентів необхідно організовувати так, щоб сформувати у них позитивне ставлення до навчання, готовність до постійного поповнення знань, розвивати творче мислення, виробляти потяг до самоосвіти та саморегуляції. Кожна гуманітарна дисципліна вишу має забезпечувати студентів достатнім рівнем знань, необхідним для відродження національної ідентифікації та пробудження могутнього потенціалу національної самосвідомості. У цьому аспекті, відповідно до фахового спрямування, переосмислено й курс «Сучасна українська літературна мова». Наскрізно настановою стає відмова від авторитарної педагогіки та визнання педагогіки співробітництва.

Аудиторне проведення лекційних і практичних занять поєднує традиційні теоретичні розділи з безпосереднім зануренням студентів у процес створення професійних ситуацій, що сприяє розвитку креативних здібностей майбутніх фахівців та стимулює до самореалізації. Професійна функція мови спонукає до усвідомлення специфіки професійної норми, засвоєння основ відповідної фахової термінології, формування належного рівня мовної компетенції у професійній комунікації.

Креативність і творчий потенціал сукупно об'єднують усі здібності та інші риси, котрі сприяють успішному творчому мисленню. Воно ж, у свою чергу, визначається, за Джой Пол Гілфордом [2], дивергентним типом розумових операцій. Американський психолог, дослідник структури інтелекту перекопував, що дивергентне, тобто одночасно різноаспектне мислення є «серцевиною», «ядром» креативності як загальної творчої здібності. Можливість варіювати між різними шляхами вирішення проблеми призводить до несподіваних, більш результативних висновків (на відміну від конвергентного мислення, коли людина знаходить єдиний розв'язок, а потім припиняє процес пошуку).

Для удосконалення мовленнєво-мовної творчої фаховості студентів нефілологічних факультетів ми активізуємо основні параметри креативності – оригінальність (адаптаційна гнучкість), продуктивність, гнучкість у продукуванні думок та ідей, здатність до виявлення і формування різноманітних ідей у складних та нерегламентованих ситуаціях, здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі, уміння розв'язувати проблеми реалізацією відповідних аналітико-синтетичних операцій [3]). Для цього залуцаємо такі основні форми роботи.

Виконання творчих завдань. Поглиблюють і розширюють знання студентів, активізують їхню пізнавальну діяльність завдання творчого характеру. Пропонуємо написати есе на одну з тем: «*Депресія – хвороба чи мода?*», «*Найскладніше – це творіння самого себе*», «*Мораль – це вічна спроба примирення наших особистих потреб (І.В.Гете)*», «*Чому русини стали українцями?*». Цікавим творчим завданням, що продукує ораторське мистецтво, є виголошення задалегідь підготовленого виступу для мітингу, зборів, свята на теми: «*Патріотизм – це розум-*

ний націоналізм», «Моя Україна у ХХІ столітті», «Час – не наша власність», «Національна ідея – сенс життя нації».

Для активізації механізмів креативного мислення майбутніх фахівців на основі активних методів навчання (методи генерування ідей («Мозковий штурм», «Карта пам'яті» тощо) створюємо креативне освітнє середовище. Щоб уникнути емоційного напруження, пов'язаного з високим рівнем реактивної тривожності та боязню невдачі, створюємо атмосферу довіри, відкритості, спонукаємо студентів толерантно обговорювати суперечливі питання, поцінювати різноманітні способи мислення, наприклад, під час полеміки на тему «*Коли настане час для мовного питання?*»

Упровадження розвивальних творчих ігор. Методика проведення практичних занять базується на проблемних, евристичних, ігрових та інших продуктивних формах навчання, які активізують пізнавальні інтереси, реалізують евристичні здібності як визначальні для формування професійної майстерності та конкурентоздатності сучасного фахівця, розвивають індивідуальність студентів, їхню емоційну, творчу активність, самостійність мислення, здатність сприймати, інтерпретувати й продукувати фахові тексти. Так, зі студентами економічного факультету доречним буде проведення круглого столу-перемовин з тем «*Євроінтеграційні процеси і Україна*» або «*Українська мова в контексті євроінтеграції: виклики і відповіді*». Студенти факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології зацікавлено готуються і креативно проводять дискусію у стилі телевізійного ток-шоу на тему «*Дитяча нервовість: джерела, прояви, допомога*».

Проблемний підхід. Зміст завдань для виконання забезпечує високий рівень мотивації, якщо є цікавим для студентів, відповідає їхнім бажанням і можливостям. Таким, до прикладу, буде для студентів-психологів мовно-стилістичний аналіз і редагування наукового тексту: «*Роль ранньої діагностики порушень розвитку мовлення*», «*Роль особистості в історії*», «*Мистецтво спілкування як основний елемент виховного процесу*», «*Роль батьків у розвитку дитини й роля сімейного виховання*».

Розвитку креативності сприятиме і підготовка доповідей та проведення наукової міні-конференції на одну з тем: «*Соціальне мікросередовище як фактор формування особистості*», «*Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх педагогів (психологів, логопедів й ін.)*» – відповідно до фаху, «*Кримінальна субкультура у процесі соціалізації молоді*».

Використання технічних засобів навчання. Використання в роботі актуального матеріалу, залучення до процесу пізнання різних аудіовізуальних засобів, схем, які стимулюють аудиторну та позааудиторну самостійну роботу студентів, дозволяють розвивати та підтримувати внутрішню мотивацію вивчення української мови. Прикладом може бути підготовка студентами і аудиторна навчальна презентація з теми «*Публічний виступ як важливий засіб комунікації переконання*» або презентація розважального характеру «*Як стати душею товариства?*».

Індивідуальний підхід. Належні умови для самореалізації студента як особистості, що дозволяють йому самому визначати додаткові навчальні завдання, спонукають до подальшої систематичної роботи, створюють такі завдання з дисципліни: 1. *Доведіть на конкретних прикладах, що нинішні мовознавчі змагання є джерелом самовизначення сьогочасних українців. Прокоментуйте ваше ставлення до них.* 2. *Змодельуйте ваше бачення мовної політики в Україні як взірця для інших держав.*

Індивідуальність виявляється й у ситуативно-рольових іграх, що проводяться без попередньої підготовки. Розподіл ролей відбувається з урахуванням індивідуальних можливостей і особливостей кожного студента. Наприклад, об'єднавшись у групи з 2-3 осіб, студенти спеціальності «Психологія» моделюють ділову бесіду на тему «*«Я-концепція» особистості як психолого-педагогічна проблема*» або «*Мовне питання в Україні – це питання її незалежності*».

Самостійна робота. Цікавою та результативною формою індивідуальної роботи є самостійна робота студентів з оригінальними джерелами інформації (текстами за фахом, газетними та науковими статтями, законами України). Підсумком такої роботи є реферативні доповіді. Наприклад, 1. *Заналізуйте сучасний стан українського театру, радіо- та телебачення і конкретними прикладами доведіть, чи залишаються вони джерелами збереження української національної мови.* 2. *Прокоментуйте дієвість законодавчих актів, що забезпечують функціонування української мови у суспільному житті країни (Конституція України, Закон України «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI (серпень 2012), Європейська хартія регіональних або міноритарних мов) та поясніть, чому мовне питання використовується в Україні для розпалювання політичних і міжнаціональних пристрастей.*

Самостійне опрацювання академічних і прикладних граматик, різнотипних словників, правописних довідників, творче виконання індивідуально-дослідних завдань стане першою спробою орієнтації студента на формування та удосконалення фахової компетенції. Допоможе не

лише глибше опанувати теоретичні знання, а й, формуючи загальномовну ерудицію, розширити можливості мовопізнання й мовокористування студентів. І, зрештою, сприятиме гармонійному узгодженню складників ланцюжка взаємопов'язаних сутностей: материнська мова – державна мова – професійна мова – національна самоідентифікація.

Отже, мовленнєво-мовна творча компетентність особистості, за концепцією креативності як універсальної творчої здібності, це не лише здатність до самоаналізу і самоконтролю, а й уміння з великої кількості виокремлених за допомогою аналізу і синтезу ідей скористатися найоптимальнішою для конкретної ситуації спілкування, водночас доповнивши її відповідно до свого сприйняття. Тому навчальна та науково-дослідна робота на заняттях з української мови за професійним спрямуванням має бути спрямована на збагачення студентів методологією дослідницької роботи, а отже, стимулювати розвиток самостійності, творчого потенціалу, інтелектуальних здібностей кожної особистості, особистісного і професійного самовизначення, має стати неабияким поштовхом до подальшого плідного наукового пошуку і закласти підвалини для використання у безпосередній практичній діяльності.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф. С. Бацевич. – ВЦ «Академія», 2004. – 344 с.
2. Гилфорд Д. Три сторони інтелекта / Д. Гилфорд // Психологія мышлення / [под. ред. А. М. Матюшкіна]. – М. : Прогресс, 1965. – С. 433-456.
3. Психологія : підручник для гуманітарних вузів [Електронний ресурс] / [за ред. В. Н. Дружиніна]. – Санкт-Петербург – Москва – Харків – Мінськ. – 2001. – Режим доступу : <http://bibliograph.com.ua/psihologia-2-1/142.htm>.
4. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : Підручник. / С.В.Шевчук, І.В.Клименко. – 4-те вид., виправ. і доповнен. – К. : АЛерта. 2014. – 696 с.
5. Шеремета Н. П. Українська мова за професійним спрямуванням : Навчально-методичний посібник / Наталія Шеремета. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – 152 с.

Анотація. У статті репрезентовано нові підходи до поглиблення мовопізнання й витончення досконалості фахового мовокористування студентів нефілологічних факультетів, формування у них комунікативної професійно орієнтованої компетенції, розвитку критичного, творчого мислення та збагачення індивідуальної мовної пам'яті.

Ключові слова: національно-мовна особистість, мовна компетенція, мовна освіта, мовне виховання, мова професійного спілкування.

Summary. In the article new approaches to deepening of language studying and sophistication of professional language using by students of non-philological faculties, forming of their professionally oriented communicative competence, development of critical, creative thinking and enrichment of individual linguistic memory are represented.

In order to improve speech and language creative professionalism of students of non-philological departments we are rendering more active such basic criteria as originality, productivity, flexibility, the ability to discover and formulate problems, production of different ideas during difficult and de-regulated situations, the ability to improve a subject, the skill of solving problems using analytical and synthetic transactions. For this purpose we use such forms of work as accomplishment creative tasks, introduction educating and creative games, problematic approach, usage of technical means of studying, individual method of approach, independent work etc.

Speech and language creative competence of a personality (meaning the conception of creativity as the universal creative ability) is not only the capacity for self-analysis and self-control, but also the ability to use the most optimum idea and possibility among large number of them taking into account the concrete situation of communication and complement it according to one's own outlook. Because of that, educational and research work during the Ukrainian Language for Professional Communication classes should be directed to enrich students' methodology of research work, encourage the development of independency, creativity, the intellectual ability of individuals, personal and professional self-determination, it should become a remarkable stimulus to further efficient scientific research and lay the foundation for using it in practice.

Key words: national linguistic personality, linguistic competence, language awareness, language self-consciousness, language education, language training, language for professional communication.

Отримано: 03.11.2016 р.